

XALIQARALIQ SAWDA SIYASATINIŇ AWIL XOJALIĐI BAZARLARINA TÁSIRI

Aytmibetova Zuxra Maxambetalievna
Nókis innovacion instituti

Annotaciya: *Bul maqala xalíqaralıq sawda siyosatınıń awıl xojalığı bazarlarına tásirin talqılaydı. Maqalada sawda siyosatınıń tiykarđı prinsipleri, sonıń ishinde tarifler, kvotalar hám basqa da sawda tosqınlıqları, sonday-aq xalíqaralıq shólkemlerdiń jumısı, máseken, Dúnya sawda shólkemi (WTO) hám basqa da regionallıq ekonomikalıq bloklardıń roli qarap shıǵıladı. Xalíqaralıq sawda siyosatınıń awıl xojalığı ónimlerin eksport hám import etiwge, bazar bahalarınń qalıplesiwine hám islep shıǵarıwǵa qanday tásir kórsetiwi úyreniledi. Maqalada rawajlanǵan hám rawajlanıp atırǵan mámleketler arasındadı parıqlar, sonday-aq sawda siyosatınıń awıl xojalığı sektorındadı mámleketlik subsidiyalardı, azıq-awqat qávipsizligine hám turaqlı rawajlanıwǵa tásiri anıqlanadı. Xalíqaralıq sawda siyosatınıń awıl xojalığı bazarların qorǵaw ushın kórilip atırǵan ilajlar, bazarlardı diversifikaciya etiw hám jańa bazarlardı izlewdiń áhmiyeti talqılanadı.*

Tayanış sózler: *xalíqaralıq sawda siyosati, awıl xojalığı bazarları, sawda shártnamaları, tarifler hám kvotalar, dúnya sawda shólkemi (WTO), rawajlanǵan hám rawajlanıp atırǵan mámleketler, azıq-awqat qávipsizligi, mámleketlik subsidiyalar.*

Xalíqaralıq sawda siyosati awıl xojalığı bazarlarınıń qalıplesiwine hám rawajlanıwına úlken tásir kórsetedi. Tarixiy jaqtan, awıl xojalığı sektorınıń global sawdaǵa integraciyası ekonomikalıq ósiwdiń hám rawajlanıwdıń áhmiyetli faktori bolıp kelgen. Biraq, sawda siyosatınıń túrli elementleri, sonıń ishinde tarifler, kvotalar, subsidiyalar hám basqa sawda tosqınlıqları awıl xojalığı ónimleriniń baxaların, eksport hám importın, islep shıǵarıwdı hám bazar bāsekilesin qalıplestiredi [2, 48-49]. Xalíqaralıq sawda siyosatınıń tiykarđı maqsetleriniń biri mámleketler arasında tovarlar hám xızmetlerdiń erkin aǵımın támiyinlew bolıp tabıladı. Bul erkinlik awıl xojalığı ónimleriniń eksportın keńeytiwge hám jańa bazarlardı izlewge múmkinshilik beredi. Mısalı, ósimlik hám haywanlar ónimleri, azıq-awqat, sút hám gósh ónimlerin eksport etiw múmkinshilikleri keńeyedi. Biraq, ayırım mámleketler óz bazarların qorǵaw maqsetinde awıl xojalığı ónimlerine joqarı tarifler yamasa kvotalar ornatiwı múmkin. Bul óz gezeginde, jergilikli islep shıǵarıwshılardıń bāsekige shıdamlılıǵın tómenletedi hám eksport múmkinshiliklerin shekleydi. Tarifler hám tariflerden tısqarı tosqınlıqlar, mısalı, kvotalar, sanitariya hám fitosanitariya talapları, sawda tosqınlıqları sıpatında awıl xojalığı bazarlarında sezilerli tásir kórsetiwi múmkin [1, 178-179]. Rawajlanǵan mámleketler, ádette, óz ishki bazarların qorǵaw ushın joqarı tarifler hám basqa da sheklewler ornatadı. Bul jaǵday rawajlanıp atırǵan mámleketlerdiń awıl xojalığı ónimleri ushın bazar kiriwdi shekleydi. Xalíqaralıq sawda siyosati azıq-awqat qávipsizligine de tásir jasaydı. Sawda siyosati arqalı azıq-awqat resurslarınıń nátiyjeli bólistiriliwi hám tarqatılıwı múmkin, biraq sawda tosqınlıqları yamasa

subsidiyalar azıq-awqat bahalarınıń ózgeriwine alıp keliwi múmkin. Xalıqaralıq sawda siyasatınıń liberalizaciyası hám jańa bazarlardıń ashılıwı awıl xojalıǵı ónimleri ushın jańa múmkinshilikler jaratadı, biraq bul, sonıń menen birge, bāsekiniń kúsheyiwine alıp keledi. Kishi hám orta fermerler ushın, jańa bazarlar hám global bāseki ústinen ústinlikke erisiw qıyınlasadı [3, 47-48].

Xalıqaralıq sawda siyasatı hám awıl xojalıǵı bazarların qorǵaw arasındaqı teńsalmaqlıq awıl xojalıq mámleketleri ushın júdá áhmiyetli. Sawda siyasatınıń erkinlestiriliwi, awıl xojalıǵı ónimlerin eksport etiw múmkinshiliklerin asırıwǵa járdem beredi, biraq sonıń menen birge, ishki bazarlardı qorǵaw hám jergilikli óndiriwshilerdi qollap-quwatlaw zárúrligi de payda boladı. Xalıqaralıq sawda siyasatın jaqsılawdıń tiykarǵı jollarınıń biri - erkin sawda kelisimlerdi keńeytiw hám jańa bazarlardı izlew. Mámleketler arasındaqı erkin sawda kelisimleri awıl xojalıǵı ónimlerin eksportın keńeytiw hám óz-ara tawar almasıw múmkinshiliklerin asırıwǵa járdem beredi. Biraq, bul kelisimler awıl xojalıǵı bazarların qorǵaydı. Mámleketler jańa sawda kelisimlerinde awıl xojalıǵı ónimleri ushın arnawlı jeńillikler hám tarifler ornatiwdı talqılawı kerek. Bul arqalı global bazarlardı keńeytiw, eksporttı asırıw hám jergilikli óndiriwshilerdiń bāsekege shıdamlılıǵın támiyinlew múmkin. Awıl xojalıǵı bazarların qorǵawdıń áhmiyetli strategiyaları subsidiyalardı qarap shıǵıwdı hám jergilikli óndiriwshilerge qollap-quwatlawdı óz ishine aladı. Bazı mámleketler óz awıl xojalıǵı sektorın subsidiyalar arqalı qorǵap atır, bul bolsa bāsekege shıdamlılıqtı asıradı. Biraq, subsidiyalar dúnya sawda shólkeminiń (WTO) qaǵıydalarına qarsı bolıwı múmkin. Sonlıqtan, subsidiyalardı qayta qarap shıǵıw hám olardı jáne de nátiyjeli etiw zárúr. Sawda siyasatın jaqsılawdıń jáne bir áhmiyetli strategiyası sawda tosqınlıqların azaytıw hám tariflerdi optimallastırıw. Bazı mámleketler awıl xojalıǵı ónimlerine joqarı tarifler ornatiwı nátiyjesinde, rawajlanıp atırǵan mámleketlerdiń ónimleri bazarǵa kiriwi shegaralanadı. Biraq, tariflerdi tómen dárejede saqlap turıw hám sawda tosqınlıqların azaytıw, barlıq tárepler ushın paydalı bolıwı múmkin. Sawda kelisimlerinde tariflerdi azaytıw boyınsha kelisimler islep shıǵıw, awıl xojalıǵı ónimleri ushın bazarlar ashılıwına hám global sawda aǵımlarınıń jaqsılanıwın támiyinlewge járdem beredi. Xalıqaralıq sawda siyasatın jaqsılaw hám awıl xojalıǵı bazarların qorǵaw ushın kompleks qatnasıw zárúr. Sawda kelisimlerdi jetilistiriw, bazarlardı diversifikaciyalaw, subsidiyalardı nátiyjeli basqarıw, texnologiyalardı engiziw hám xalıqaralıq birge islesti kúsheytiw sıyaqlı strategiyalar awıl xojalıǵı mámleketleriniń ekonomikalıq turaqlılıǵın támiyinlewge járdem beredi. Bul strategiyalar arqalı mámleketler óz awıl xojalıǵı sektorların rawajlandırıw, jańa bazarlar jaratıw hám global sawda sistemasına nátiyjeli integraciya etiw múmkinshiligine iye boladı.

Juwmq. Xalqaralq sawda siyosatı hám awıl xojalıǵı bazarların qorǵaw bir-biri menen tıǵız baylanısqan processler bolıp tabıladı. Xalqaralq sawda siyosatınıń ózgeriwi, awıl xojalıǵı ónimleri ushın jańa múmkinshilikler jaratıwı múmkin, biraq bul process jergilikli islep shıǵarıwshılar hám bazarlarǵa kerı tásir kórsetiwi de múmkin. Sonlıqtan, awıl xojalıǵı bazarların qorǵaw ushın nátiyjeli strategiyalar islep shıǵıw zárúr. Bul strategiyalar erkin sawda shártnamaların keńeytiriw, bazarlardı diversifikaciya etiw, subsidiyalardı qayta qarap shıǵıw, texnologiyalardı engiziw hám xalqaralq birge islesiwdi kúsheytiw sıyaqlı táreplerdi óz ishine aladı. Ulıwma alǵanda, xalqaralq sawda siyosatın jaqsılaw hám awıl xojalıǵı bazarların qorǵaw arqalı mámleketler tek ǵana ekonomikalıq ósiwdi támiyinlep qoymastan, al óz awıl xojalıǵı sektorın turaqlı hám bәsekige shıdamlı etiw múmkinshiligini qolǵa kirgize aladı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Dj, E. S., Qosimova, M. S., & Yusupov, M. A. (2019). Marketing asoslari. *O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi-T.: "IQTISODIYOT, 305.*
2. Ergashev, R. X., Fayziyeva, S. S., & Xamrayeva, S. N. (2018). Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. *Toshkent" Iqtisod moliya.-2018.*
3. Nazarova, S. Moliyaviy savodxonlik asoslari. *Tashkent-2020 <https://altsul.uz/wp-content/uploads/2021/04/Moliyaviy-savodxonlik.pdf>.*
4. Qudrat o'g'li, A. S. (2024). O 'ZBEKISTONNING 2023-YIL YANVAR-NOYABRDAGI EKSPORT FAOLIYATI TAHLILI. *TADQIQOTLAR, 29(2), 185-191.*
5. TA'LIM, VAZIRLIGI., INSTITUTI, T. M., JO'RAYEV, T., & TOJIBOYEVA, D. (2015). *IQTISODIYOT NAZARIYASI.*